

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lutego 2024 roku

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

Przewodniczący Sędzia Marcin Miczke

po rozpoznaniu 12 lutego 2024 roku w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa (...) S. A. z siedzibą w W.

przeciwko K. P.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Rejonowego we Wrześni

z 4 października 2022 r.

sygn. akt I C 304/22

uchyla zaskarżony wyrok w pkt 3. oraz 4. i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu we Wrześni, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Marcin Miczke

UZASADNIENIE

Zgodnie z art.505¹³ § 2 k.p.c. uzasadnienie wyroku zawiera jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa, gdyż sąd drugiej instancji rozpoznając sprawę w postępowaniu uproszczonym nie przeprowadził postępowania dowodowego.

Wyrok Sądu Rejonowego podlegał uchyleniu na podstawie art.505¹² § 1 k.p.c. Sąd Rejonowy naruszył bowiem prawo materialne w zakresie oceny nieważności umowy na podstawie art.58 k.c., a oceniając z urzędu postanowienia umowne pod kątem przepisów o postanowieniach niedozwolonych (art.385¹-385³ k.c. i dyrektywy 93/13 EWG). Sąd I instancji nie tylko naruszył prawo materialne, ale zrobił to nie dysponując umową pożyczki. Argumenty przytoczone przez Sąd Rejonowy przemawiające za abuzywnością postanowień umownych odnoszące się tylko do wysokości prowizji, opłaty przygotowawczej i opłaty za Twój Pakiet są chybione. Jak wynika z art. 385² k.c. oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny. Bez treści umowy Sąd Rejonowy nie mógł ocenić, czy jej postanowienia są abuzywne. Sąd Rejonowy pominął dorobek TSUE dotyczący wykładni dyrektywy 93/13 EWG, a tym samym wykładni prawa polskiego o postanowieniach niedozwolonych.

TSUE wielokrotnie wypowiedział się odnośnie zakresu działania sądu w sporach między przedsiębiorcą i konsumentem. Wyroki dotyczyły także spraw polskich, w tym spraw, w których powodem był (...) S.A. Orzeczenia TSUE

konsekwentnie idą droga ochrony konsumenta i wskazują sądom krajowym, że wykładni przepisów prawa krajowego należy dokonywać w zgodzie z przepisami dyrektywy 93/13 EWG. Sąd krajowy ma obowiązek zbadania, czy stosunek prawny, na podstawie którego przedsiębiorca dochodzi roszczenia, ma charakter konsumencki. Musi bowiem ustalić, czy chodzi o stosunek prawny objęty działaniem dyrektywy 93/13 EWG. Po drugie ma obowiązek badania z urzędu, czy dysponuje materiałem dowodowym potrzebnym do oceny postanowień umowy konsumenckiej. Jeżeli nim nie dysponuje, w szczególności chodzi o umowę konsumencką, ma obowiązek zażądać jej złożenia do akt sprawy. Po trzecie sąd ma obowiązek zbadania, czy postanowienia umowy konsumenckiej mają dozwolony charakter. Jeśli stwierdzi, że mają charakter nieuczciwy, sąd co do zasady ma on obowiązek poinformować o tym strony sporu i wezwać je do kontrydiktoryjnej debaty odnośnie do tej okoliczności. Sąd krajowy powinien bowiem interpretować prawo krajowe materialne i procesowe zgodnie z prawem UE, granicą interpretacji jest wykładnia contra legem. Celem działania sądu z urzędu jest konieczność zniwelowania braku równowagi kontraktowej sytuacji konsumenta i przedsiębiorcy, co wynika z interesu publicznego wyrażanego w dyrektywie 93/13 EWG, nadto zapewnienie skutecznego działania prawa UE, co wynika z art.7 ust.1 dyrektywy i jej motywu dwudziestego czwartego. (odnośnie postępowania nakazowego i wekslowego: wyroki TSUE w sprawach C-176/17, C-807/19, C-419/18, C-448/17, C-453/18 , odnośnie postępowania, w którym wydano wyrok zaoczny – wyrok w sprawie C-495/19, odnośnie wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem UE np. wyrok w sprawie C-377/14, odnośnie wykładni krajowego prawa procesowego zgodnie z prawem UE i badania z urzędu np. wyrok C-397/11, działanie z urzędu na etapie postępowania egzekucyjnego np. wyrok w sprawie C-407/18 i C-415/11, nadto orzecznictwo (...) przytoczone w wymienionych judykatach, przede wszystkim wyroki w sprawach R. i R. C.-377/14 pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo oraz G. N. i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 58 i przytoczone orzeczenia) Spośród tych orzeczeń zaakcentować trzeba wyrok TSUE z 4 czerwca 2020 r. w sprawie C-495/19 Trybunał odwołując się do wyroku z dnia 7 listopada 2019 r. w sprawach połączonych (...) Polska sygn. C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, w pkt 68 skonstruował, że zasady dyspozycyjności i ne ultra petita nie sprzeciwiają się temu, aby sąd krajowy wymagał od strony powodowej przedstawienia treści dokumentu lub dokumentów stanowiących podstawę jej żądania, ponieważ takie żądanie ma na celu jedynie zapewnienie ram dowodowych postępowania. Sąd Rejonowy nie zażądał od stron umowy jej przedstawienia. Brak w aktach sprawy umowy pożyczki uniemożliwia zmianę wyroku Sądu Rejonowego, stąd wyrok musi zostać uchylony w zaskarżonej części na podstawie art.505⁽¹²⁾ § 1 k.p.c.

Stwierdzić trzeba, że w świetle orzecznictwa TSUE nie było podstaw do wydania nakazu zapłaty, gdyż jest to sprawa konsumencka. Wydanie nakazu zapłaty uniemożliwia rozpoznanie z urzędu sprawy w kierunku oceny umowy pod kątem abuzywności. Jednakże ostatecznie Sąd Rejonowy uchylił nakaz zapłaty, a wyrok w tej części jest prawomocny, zakres zaskarżenia apelacji powoda go nie obejmuje.

Nie ma racji Sąd Rejonowy, że maksymalne pozaodsetkowe koszty pożyczki mogły wynieść 3.450 zł. Sąd Rejonowy poprzestał na wycieszeniu tych kosztów wg wzoru z art.36a ust.1 ustawy o kredycie konsumenckim (UKK), zapominając o górnym limicie tych kosztów wyznaczonym przez art.36a ust.2 UKK. W dacie zawarcia umowy stron maksymalne pozaodsetkowe koszty pożyczki nie mogły przekroczyć całkowitej kwoty pożyczki, w tym wypadku więc kwoty 3.000 zł.

Nie ma racji Sąd Rejonowy, że postanowienia o opłacie przygotowawczej i prowizji zmierzają do obejścia przepisów o odsetkach maksymalnych i tym samym są nieważne na podstawie art.58 § 1 k.c. Odsetki kapitałowe oraz pozaodsetkowe koszty kredytu to dwie odrębne kategorie. Oba rodzaje obciążeń są dopuszczalne przez ustawę o kredycie konsumenckim - art.5 pkt 6 i 6a ustawy o kredycie konsumenckim (dalej UKK). Prowizja, opłata przygotowawcza i opłata za Twój Pakiet jako pozaodsetkowe koszty pożyczki oraz odsetki kapitałowe to dwa różne świadczenia pożyczkobiorcy na rzecz pożyczkodawcy. Ocena, że ustalenie prowizji na określonym poziomie może stanowić obejście przepisów o odsetkach maksymalnych nie jest przekonujące. Ocena ta jest w istocie dowolna, oparta jedynie na wysokości kosztów pozaodsetkowych pożyczki. Nie ma prawnego kryterium oceny wysokości wynagrodzenia pożyczkodawcy. Wszelkie pozaodsetkowe koszty pożyczki oraz odsetki kapitałowe stanowią wynagrodzenie i jednocześnie dochód pożyczkodawcy. Sąd tego dochodu nie może limitować, czyli oceniać, ile pożyczkodawca może zarobić na udzielonej pożyczce. Poza tym z samej wysokości pozaodsetkowych kosztów pożyczki nie można wprowadzić wniosku o chęci obejścia przepisów o odsetkach maksymalnych. Wszak zawsze, gdy w

umowie zostaną ustalone maksymalne odsetki kapitałowe, każda kwota kosztu pozaodsetkowego będzie dodatkowym wynagrodzeniem pożyczkodawcy, a suma odsetek kapitałowych i kosztów kredytu będzie większa od odsetek kapitałowych maksymalnych. Powstanie więc zasadne pytanie, od jakiej wysokości kwoty kosztów pozaodsetkowych będziemy mieli do czynienia z obejściem prawa, a do jakiej kwoty tak nie będzie? Takiej odpowiedzi, bez narażania się na dowolność ocen, udzielić się nie da.

Przepisy ustawowe limitują wysokość odsetek kapitałowych, co wynika z art.359 k.c. Jeżeli odsetki kapitałowe umowne przewyższają odsetki maksymalne ustalone ustawą, należą się odsetki maksymalne – art.359 § 2⁽¹⁾ i 2⁽²⁾ k.c. Natomiast maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów pożyczki konsumenckiej wyznacza art.36a ustawy o kredycie konsumenckim. Sąd Okręgowy podziela przy tym stanowisko, że postanowienia umowne określające inne niż odsetki koszty kredytu konsumenckiego, np. prowizje kredytodawcy, mogą zostać uznane za klauzule abuzywne, nawet jeśli ich wysokość nie przekracza maksymalnych kwot takich kosztów określonych w art. 36a ust. 1 i 2 ustawy z 12.5.2011 r. o kredycie konsumenckim. (np. Uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 27 października 2021 r. III CZP 43/20, Uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 26 października 2021 r., III CZP 42/20, podobnie SN w uchwale z 26.10.2021 r. III CZP 42/20) Ten kierunek wykładni jest zgodny z wykładnią dyrektywy 93/13 EWG (wyrok TSUE z dnia 26 marca 2020 r. w sprawie C-779/18 (...) S.A. i R. Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty przeciwko(...), wyrok TSUE z dnia 3 września 2020 r. w połączonych sprawach C-84/19, C-222/19 i C 252/19, m.in. P. S.A. przeciwko QJ). Ocena zatem kosztów pozaodsetkowych, w tym w kontekście ich wysokości jako kryterium uzupełniającego, w kontekście rażącej niewspółmierności do dostarczanych świadczeń, powinna zostać dokonana na podstawie art.385⁽¹⁾ § 1 k.c. i dyrektywy 93/13 EWG. Art.385⁽¹⁾ § 1 k.c. jest przepisem szczególnym wobec art.58 § 2 k.c. oraz jest innym przepisem w rozumieniu art.58 §1 k.c.

Nie ma racji Sąd Rejonowy, że ustalenie prowizji i opłaty przygotowawczej na poziomie 2.200 zł nie mieściło się w granicach swobody działalności gospodarczej. Swoboda działalności gospodarczej nie dotyczy konsumenta, ale jedynie przedsiębiorcy. Nie dotyczy umów konsumenckich, ale prowadzenia działalności gospodarczej jako takiej i jest pojęciem prawa publicznego. Wynika z art.2 ustawy Prawo przedsiębiorców z dnia 6 marca 2018 r., a wcześniej z art.6 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2017 r. poz. 2168, 2290 i 2486 oraz z 2018 r. poz. 107 i 398).

Z kolei granice swobody kontraktowania wyznacza art.353⁽¹⁾ k.c. Ograniczeniem kontraktowania są także przepisy chroniące konsumentów. Prawo konsumenckie modyfikuje reguły stosowania zasady swobody umów. Chodzi o kontrolę następczą na etapie wykonywania umowy. Umowy zawierane z konsumentami mogą zawierać dowolne postanowienia, jednak może okazać się, że zostaną one uznane za niewiążące dla konsumenta. (Osajda do art.353⁽¹⁾ KC Legalis tezy 74 i 75) Przy tym to od konsumenta zależy, czy zgodzi się na utrzymanie w mocy niedozwolonego postanowienia, nadając mu moc związania od dnia zawarcia umowy. To zatem, czy niedozwolone postanowienia umowy okażą się wykraczające poza zasadę swobody umów, może zostać ocenione na etapie wykonania umowy, a sama abuzywność jest warunkowa, bo konsument może zgodzić się na związanie niedozwolonym postanowieniem.

Sąd Rejonowy w sposób błędny uzasadnił stanowisko o abuzywności postanowień umownych dotyczących pozaodsetkowych kosztów pożyczki. Użył na uzasadnienie przymiotników o ustaleniu ich w „wygórowanej” wysokości, dalej napisał w „absurdalnej” wysokości, wskazał, że to w istocie lichwiarskie wynagrodzenie. Po pierwsze jurydycznie nic nie wynika z takich stwierdzeń. Po drugie użycie słowa „absurdalny” jest niezrozumiałe, skoro sam ustawodawca w art.36a ust.1 i 2 UKK dopuścił pozaodsetkowe koszty pożyczki w wysokości ustalonej przez strony. Idąc tropem Sądu Rejonowego trzeba by stwierdzić, że przepisy te są „absurdalne”, czego raczej zrobić nie można. Wielkość kwotowa prowizji, opłaty przygotowawczej i opłaty za Twój Pakiet ma znaczenie dla oceny abuzywności postanowień umownych, ale jedynie pomocniczo i w powiązaniu z całościową oceną przesłanek abuzywności. Po trzecie Sąd Rejonowy w ogóle nie ustalił treści postanowień umownych dotyczących prowizji, opłaty przygotowawczej i opłaty za Twój Pakiet. Ustalił tylko ich wysokość, jak się można domyślać z uzasadnienia, jako okoliczności bezsporne. Treści postanowień umowy Twojego Pakietu mógł się jedynie domyślać z treści wniosku zawierające jego trzy warianty, w

tym trzeci odnoszący się do okresy zawartej umowy. Tym niemniej decyduje treść umowy, którą Sąd Rejonowy nie dysponował.

Rację ma Sąd Rejonowy, że ustalenie pozaodsetkowych kosztów pożyczki na poziomie nie przekraczającym dopuszczalnego z art.36a ust.1 i 2 UKK nie stanowi przeszkody badania postanowień umownych ustalających te koszty na podstawie art.385⁽¹⁾ § 1 k.c. ocena abuzywności takich postanowień nie może bazować na prostym stwierdzeniu, że opłaty są za wysokie. Tym samym zarzut apelacji kwestionujący to stanowisko jest niezasadny. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 października 2021r. (III CZP 43/20) stwierdził, że okoliczność, że pozaodsetkowe koszty kredytu konsumenckiego nie przekraczają wysokości określonej w art. 36a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, nie wyłącza oceny, czy postanowienia określające te koszty są niedozwolone (art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c.). (podobnie SN w uchwale z 26.10.2021 r. III CZP 42/20) Ten kierunek wykładni jest zgodny z wykładnią dyrektywy 93/13 EWG (wyrok TSUE z dnia 26 marca 2020 r. w sprawie C-779/18 (...) S.A. i R. Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty przeciwko (...), wyrok TSUE z dnia 3 września 2020 r. w połączonych sprawach C-84/19, C-222/19 i C 252/19, m.in. P. S.A. przeciwko QJ). Z orzeczeń tych wynika, że art. 36a KredytKonsU nie określa pozytywnie, w sposób bezwzględnie wiążący, liczby, charakteru i konkretnej wysokości kosztów składających się na pozaodsetkowe koszty kredytu, a jedynie wytycza ramy, w których postanowienia umowy kredytu konsumenckiego, określające te koszty, muszą się mieścić. Korzystając ze swobody kontraktowej, którą zapewniają te ramy, strony (w praktyce przedsiębiorca) nie mogą pomijać dodatkowych, ustawowych ograniczeń swobody kontraktowej, wynikających z art. 385⁽¹⁾ i n. KC. Stosowne postanowienia nie mogą kształtować ponoszonych przez kredytobiorcę- konsumenta pozaodsetkowych kosztów kredytu w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

Odnosnie natomiast oceny postanowień umowy pod kątem przepisów o postanowieniach niedozwolonych (art.385⁽¹⁾-385⁽³⁾ k.c. i dyrektywa 93/13), to dokonanie tej oceny bez dysponowania treścią umowy bądź ustalenia jej treści za pomocą innych środków dowodowych nie jest możliwe. Sąd Rejonowy ponownie rozpoznając sprawę zobowiąże pozwanego do przedstawienia tekstu umowy, następnie dokona ustalenia faktów istotnych z punktu widzenia oceny abuzywności jej postanowień, w tym treści postanowień o prowizji, opłacie przygotowawczej i opłacie za Twój Pakiet, nadto ewentualnie innych jeszcze postanowień umowy pozostających z nimi w związku i mających znaczenie dla oceny abuzywności, po czym dokonując prawidłowej wykładni art.385, 385⁽¹⁾ i 385⁽²⁾ k.c. oceni, czy postanowienia te są abuzywne i należyce ocenę uzasadni. Sąd Rejonowy będzie miał na uwadze bogaty dorobek doktryny prawa cywilnego i judykatury krajowej, jak i europejskiej. W szczególności będzie miał na uwadze, że wykładnia prawa polskiego powinna być zgodna z wykładnią dyrektywy 93/13 EWG, a ta została ukształtowana przez bogate orzecznictwo TSUE. Odnosi się ono do wszystkich przesłanej abuzywności wymienionych w art.385⁽¹⁾ § 1 k.c. rozumianych w kontekście art.3 ust.1 dyrektywy 93/13, dotyka rozumienia takich pojęć, jak przejrzystość języka umowy, sformułowania jej w sposób jednoznaczny i zrozumiały (art.385 § 2 k.c. i art.4 ust.2 oraz art.5 dyrektywy 93/13), dotyka też rozumienia głównego przedmiotu umowy (art.385⁽¹⁾ § 1 zdanie drugie k.c. i art.4 ust.2 dyrektywy 93/13), badania przesłanek abuzywności na dzień zawarcia umowy i okoliczności w tym względzie istotnych (art.385⁽²⁾ k.c. i art.4 ust.1 dyrektywy 93/13). TSUE zwraca uwagę przede wszystkim na obowiązek informacyjny przedsiębiorcy wobec konsumenta. Nadto zwraca uwagę na szerszy zakres ochrony, jaką daje art.385⁽¹⁾ § 1 zdaniem drugie k.c. w stosunku do art.4 ust.2 dyrektywy 93/13. Dyrektywa bowiem wyłącza badanie abuzywności głównego przedmiotu umowy i relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, chyba, że warunki te nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. Natomiast art.385⁽¹⁾ § 1 danie drugie k.c. wyłącza badanie abuzywności jedynie głównych świadczeń stron, do których zalicza cenę lub wynagrodzenie, nie wyłącza natomiast badania relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług. Waga kryteriów ilościowych (relacji opłat i prowizji do świadczonych usług) została dobrze opisana w jednym z ostatnich wyroków TSUE C-321/22 (tezy 43-59). Aby w ogóle oceniać relację opłat i prowizji do świadczonych w zamian usług, trzeba najpierw dokonać oceny, czy przedsiębiorca spełnił obowiązek informacyjny wobec konsumenta i wyraził go prostym i zrozumiałym językiem, czyli przejrzystość, dostarczając mu informacji o tych usługach do dnia zawarcia umowy. Trzeba więc zbadać, czy z

umowy albo z informacji dostarczonych przed jej zawarciem przez przedsiębiorcę konsumentowi wynika, za jakie usługi konsument ma zapłacić określone w umowie kwoty pieniężne składające się na pozaodsetkowe koszty pożyczki. (tezy 55-57 cytowanego wyroku)

Mając na uwadze szczególnie do art.386 § 4 k.p.c. przepis art.505¹² § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sadowi Rejonowemu w Poznaniu w zaskarżonej części.

Marcin Miczke